

TÛR-U SİNÂ'DA MÛSÂ AS'A KİTAP VERİLMESİ*

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Ak Televizyon izleyicileri ve Ak Radyo dinleyenleri!

Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun... Cenâb-ı Hak cümlelerinizi iki cihanda mutlu eylesin, bahtiyar eylesin, muratlarınıza nâil ve mansub eylesin...

Bu akşamki tefsir sohbetimde, Bakara Sûre-i Şerîfesi'nin 51. ayet-i kerimesi ve devamını konu edinmek istiyorum. Geçtiğimiz haftalardaki sohbetlerden hatırlayacaksınız, 48. ayet-i kerimeden itibaren Cenâb-ı Hak:

“—Ey İsrâiloğulları! Benim size bahşettiğim nimetimi hatırlayın! Sizi o zamanın insanlarından, nice nice nimetler vererek, nice nice üstünlüklerle tafdil eylemişim. Bunları unutmayın, ahir zaman peygamberine tâbi olun! Benim gönderdiğim son peygamberin, sevgili Habîb-i Edîbimin buyruğunu tutun, emrine girin!” mânâsına hitaplar başlamıştı. Ve bu nimetlerin sayılması, yâd edilmesi, zikredilmesi, sıralanması ayet-i kerimelerde gelmişti.

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

49. ayet-i kerimede:

وَإِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ

(البقرة: ٤٩)

(*Ve iz necceynâküm min âli fir'avne*)
“Ben hani sizi Firavun’un ve hempâlarının zulmünden kurtarmıştım.” (Bakara, 2/49) diye, o Firavun’un evlatları öldürmesi, erkek çocukları öldürmesi zulmünden kurtarışını hatırlatmıştı.

İkincisi, 50. ayet-i kerimede; “Size denizi yarmıştım. Düşmanlarınız arkadan kovalarken, sizi yakalayacakken siz geçmiştiniz de, Firavun ve hempâları denizin içinde sizin gözünüzün önünde boğulmuştu. O manzarayı görmüştünüz hatırlayın bunu!” diye nimetleri böyle saymaya devam ediyordu, Bakara Sûresi’nin bu bölümünde.

Böylece, 13 kadar nimeti arka arkaya yahudilere hatırlatarak, “Benim size tarihte bunca yapmış olduğum lütufları, nimetleri hatırlayın! Siz peygamber nedir bilen, vahiy nedir bilen, Allah’ın varlığını tanıyan bir kavimsiniz. İlk defa siz karşı çıkmayın böyle Allah’ın peygamberine, Allah’ın vahyine, Kur’an-ı Kerim’e, Muhammed-i Mustafâ’ya.” diye hatırlatmalar devam ediyor. Yâni, çerçeve bu. Bu siyakta, bu akış içinde...

a. Mûsâ AS'ın Tur Dağı'na Gitmesi

Bu 51. ayet-i kerime şöyle, *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahim*:

وَإِذْ وَاَعَدْنَا مُوسَىٰ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ
الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ

(البقرة: ٥١)

(*Ve iz vâadnâ mûsâ erbaîne leyleten sümme'ttehaztümü'l-icle min ba'dihî ve entüm zâlimûn.*) (Bakara, 2/51)

“Hani ben Azimü’ş-şân, alemlerin Rabbi, Mevlânız, hâlikınız, Mûsâ ile vaadleşmiştim kırk gece... Mûsâ AS bu vaade Tur Dağı'na gidince, siz onun arkasından, o esnada buzağıyı kendinize ilâh ve put edinmişsiniz. Mü'min bir kavmin puta tapması çok büyük bir zulüm, çok büyük bir günah. Böylece zâlim, günahkâr insanlar durumuna düşmüştünüz.

ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

(البقرة: ٥٢)

(*Sümme afevnâ anküm min ba'di zâlike lealleküm teşkürûn.*) (Bakara, 2/52)

“Sonra şartlarımı, emirlerimi yerine getirince, bu suçunuzdan sonra ben yine kavim olarak sizi affetmiştim; suçlular cezalandıktan sonra, tevbe edenleri affetmiştim.

Yine bunu bilip de, tâ ki aklınızı başınıza toplayıp da, tevbe edesiniz diye.” buyruluyor, bu 51 ve 52. ayet-i kerimelerde.

53. ayet-i kerimede de:

وَإِذْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ
لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

(البقرة: ٥٣)

(*Ve iz âteynâ mûse'l-kitâbe ve'l-furkâne lealleküm tehtedûn.*) “Hani Mûsâ’ya ben Azîmü’ş-şân kitap vermiştim ve furkânı vermiştim; tâ ki doğru yolu bulasınız, hidayet üzere yürüyesiniz diye.” buyruluyor. (Bakara, 2/53)

54. ayet-i kerimede de, buraya kadar anlatmayı nasib olursa düşünüyorum:

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ
أَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ
فَتُوبُوا إِلَى بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ
ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ
فَتَابَ عَلَيْكُمْ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

(البقرة: ٥٤)

(*Ve iz kâle mûsâ li-kavmihî yâ kavmi*) “Mûsâ kavmine demişti ki: ‘Ey kavmim! (*İnneküm zalemtüm enfüseküm*) siz çok büyük günah işlediniz, kendi kendinize zulüm ettiniz, zalim insan durumuna düştünüz, kendinizi kötü duruma düşürdünüz, böylece kendinize kendiniz kötülük yaptınız; (*bi’ttihâzikümü’l-icle*) buzağıyı böyle heykel olarak karşınıza alıp da, ona tapınmak sûretiyle. (*Fetûbû ilâ bâriiküm*) Yaratanınıza yönelin, tevbe edin! (*Fa’ktülû enfüseküm*) Kendilerinizi öldürün, nefislerinizi öldürün! (*Zâliküm hayrun leküm inde bâriiküm*) Bu Rabbinizin nazarında, huzurunda sizin için daha hayırlı olur, daha hayırlıdır.’ demişti.

(*Fetâbe aleyküm*) Siz de bu emirleri, ihtarları nazar-ı dikkate alıp da mucebince amel edince, gerekeni yapınca, (*fet âbe aleyküm*) size teveccüh buyurmuştu Cenâb-ı Mevlâ. (*İnnehû hüve’t- tevvâbü’r-rahîm*) Hiç şüphesiz ki o, teveccüh edicilerin en çok teveccüh edenidir, merhametlilerin en merhametlisidir. Çok teveccühkârdır, çok merhametlidir, tevvâbdır, rahimdir.” diye, 54. ayet-i kerimede bugünkü sohbetin hududu bitmiş oluyor.

Ondan sonra yine, Benî İsrâil’e hangi nimetleri ihsân ettiğini, hangi yönlerden onları üstün kıldığını, tafdil ettiğini belirtmeye devam ediyor. Bunların karşısında, bu nimetlerin karşısında Benî İsrâil’in nasıl tavır takındığını, yine önümüzdeki haftalardaki sohbetlerde anlatmaya çalışacağım.

Biliyorsunuz bu fasıl nasıl başlamıştı? (*Yâ benî isrâil*) “Ey İsrâiloğulları!” 47. ayet-i kerime. “Ey İsrâiloğulları! Benim size ihsan ettiğim nimetimi hatırlayın ve ben sizi alemlere tafdil etmişim.” diye başlıyordu.

Şimdi, (*Ve iz vâadnâ mûsâ erbaîne leyleten*) “Mûsâ AS ile kırk gece vaadleşmiştik.” Yâni, “Ben Azîmü’ş-şân vaadleşmişim.” buyuruyor. Ama o azamet hitab şekli. Ulu ifade olduğu için öyle söyleniyor diye, her zaman ihtar ediyorum, biliyorsunuz.

Kırk gece... Bu ne zaman oldu? Benî İsrâil Firavun’un önünden kaçtı, Bahr-ı Külzum denilen, yahut Kızıldeniz diye bugün isimlendirdiğimiz yerden geçti. Şap denizi de deniliyor, içinde o kimyevî madde çok olduğundan. Oradan geçti, Benî İsrâil selâmete çıktı. Allah-u Teâlâ Hazretleri Mûsâ AS’ı, kendisine mânevî iltifatlarda bulunmak, bilgiler vermek, peygamberliği ona ihsan etmek ve vahyini ona telkin etmek üzere, Tur Dağı’na gelmesini emretti. Buna, (*vâadnâ*) kelimesiyle işaret buyuruyor Cenâb-ı Hak.

Vâadnâ, yâni vaadleşmek.

“—Vaad ediyorum ki, işte şuraya gel.”

“—Gelelim mi?..”

“—Tamam gelelim!”

Biz buna, bugünkü dilde randevu diyoruz. Ama ben öyle demek istemiyorum, yabancı kelime kullanmak istemiyorum. Randevu yerine, sözleşme yeri, buluşma yeri veya vakti denilebilir. Arapça’da mîkat veya mîad

deniliyor. *Mîad*, *vaad* kelimesinden geliyor, *mîkat* da *vakit* kelimesinden geliyor.

Mûsâ AS Rabbi ile münâcaat etmeye, vahiy almaya, Rabbinin daveti üzerine o mübarek dağa, Tur Dağı'na gitti. *Tur*, İbrânice'de dağ demek. Yâni, bütün dağlara tur denilebilir. Mûsâ AS'ın gittiği dağ Tûr-u Sînâ, Sînâ Dağı veya Kur'an-ı Kerim'deki harekelenme şekliyle *Tûr-u Seynâe*... Orada, insanlardan uzak, tek başına gitti Mûsâ AS. Ne zaman gitti?

وَوَاعَدْنَا مُوسَىٰ ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأَتَمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ

(الأعراف: ١٤٢)

(*Ve vâadnâ mûsâ selâsîne leyleten*) “Otuz günlüğüne vaadleşmiştim, davet eylemiştim kulum Mûsâ'yı. (*Ve etmemnâhâ bi-aşrin*) Ve onu on gün daha ekleyerek kırka tamamlamıştım.” diye buyruluyor, başka bir ayet-i kerimede A'raf Sûresi'nde. (A'raf, 7/142)

Kırk gün, müfessirlerin beyanına göre, bu otuz günü Zilkâde ayına tesadüf etmiş, eklenen on gün de Zilhicce ayının on gününe tekâbül etmiş. Yâni o Zilkâde, Zilhicce ayı hangi aylardır?.. Hatırlayacaksınız veya ben hatırlatayım, belki Arabî ayların, o zamanlarda kullanılan ayların isimlerini bilmeyenler vardır: Şimdiki hac mevsimi... Hacılarımızın hacca yollandığı hac mevsimi içindeki aylardan biri Zilkâde ayı. Ramazan'dan sonra Şevval, ondan sonra Zilkâde geliyor. Sonra Zilhicce geliyor, hac oluyor orada. Bu üç aya hac ayları denir diye söylemiştim.

Demek ki o mevsim, Zilkàde ve Zilhicce mübarek bir mevsim. Mûsâ AS da o zamanda Cenâb-ı Mevlâ'nın huzuruna, Sînâ Dağı'na, Tûr-u Sînâ'ya çağırılmış. Orada Cenâb-ı Mevlâ kendisine ilâhi emirlerini vahyetmiş. Ve bu kırk gün geçince, Mûsâ AS, levhalar üzerine yazılı olarak o vahiyleri almış, kavmine gelmiş.

Şimdi, Mûsâ AS hakkında biraz bilgi vereyim: Mûsâ AS İsrâiloğulları'ndan. İsrâiloğulları dediğimiz şahıslar kimler?.. Bunu daha önce söylemiştim ama, bir kere daha tekrar etmiş olalım: *İsrâil*; İbrânice'de Allah'ın seçkin kulu, seçilmiş kulu mânâsına, veya Allah'ın doğrudan doğruya kulu mânâsına gelir diyor kitaplar. Kimin lakabı?.. Ya'kub AS'ın lakabı. Ya'kub AS da İbrâhim AS'ın sülâlesinden. Yâni, mübarek bir sülale böyle devam ediyor. İbrâhim AS'dan sonra İshak, ondan sonra Ya'kub AS, nesil nesil, böyle kademe kademe...

Ya'kub AS'ın oğlu, biliyorsunuz, Yusuf AS. Kardeşleriyle olan maceradan sonra, Mısır'a giden bir kervana satılıyor. Mısır'da azizin hanımı köle diye satın alıyor, evine böylece gelmiş oluyor Yusuf AS. Bu olayların, yâni Yusuf AS'ın böyle Mısır'a takdir-i ilâhi ile gidişinin zamanı ile, Mûsâ AS'ın Mısır'da doğuşu arasında, peygamber oluşu arasında, aşağı yukarı 500 yıl olduğunu kitaplar söylüyor. Yâni, uzun bir zaman var.

Demek ki İsrâiloğulları, Mısır'a Ya'kub AS'ın oğlu Yusuf'un böyle gönderilmesiyle kök salmış oluyorlar. Orada çeşitli sıkıntılarla,

kederlerle asırlar geçiyor. Sonra Allah Mûsâ AS'ı oradan, İsrâiloğulları'ndan, yâni Ya'kub AS sülâlesinden, soyundan dünyaya getiriyor. Yusuf AS'ın sülâlesinden değil de, onun kardeşinin sülâlesinden; Ya'kub AS'ın *Levi* veya *Lavi* isimli evlâdından gelmiş dünyaya Mûsâ AS. Mûsâ ibn-i İmran... Babasının adı İmran... Şimdi Kızıldeniz'i geçtikten ve o heyecanlı yolculukta Firavun'un boğulduğunu gördükten sonra, kavim bir yerde mola veriyor. Cenâb-ı Mevlâ'nın davetine icabet etmek üzere, Mûsâ AS Tur Dağı'na gidiyor, kırk gün geçiyor.

Erbaîn, Arapça'da kırk demek. (*Erbaîne leyleten*) "Kırk gece." Yâni, bir ay geceden başladığı için ve hilâl görüldüğü zaman yeni ay başladığı için, —her zaman bunu Ramazan münasebetiyle, Şevval münasebetiyle de sohbetlerimizde zikrediyoruz— kırk gece denmiş. Yâni, günleriyle beraber kırk gece ama, gece denmesinde tabii başka hikmetler de vardır. Çünkü geceleyin başka insanlar uyur, herkes kendi alemine dalar, kendi haline kalır. O zaman göğün kapıları açılır, ibadetler çok kıymetli olur. Münâcaat, dua, niyaz, ibadet, tâat o zaman daha hoş bir şekilde olur. Onun için kırk gece denmiş.

İşte bu kırk gece geçmiş. Kolay değil, bir ay on gün geçmiş. Sonra Tevrat'ın ayetlerini levhalar üzerinde yazılı olarak, (*ehaze'l- elvah*) levhaları alarak; artık ne boydaydı, hangi madde üzerine yazılmıştı, Allâhu a'lem... O levhalarla Mûsâ AS kavmine geliyor ama, o arada kavmi maalesef bir hatalı iş yapıyorlar. Ne yapıyorlar?..

b. İsrâiloğulları'nın Buzağıya Tapması

(Sümme'ttehzümü'l-icle) “Allah Mûsâ AS'a peygamberlik bahşetmek için Tur'a çağırılmışken; ey Benî İsrâil, siz böyle bir peygamberin ümmetiyken, böyle iltifatlarla, korumalarla Firavun'dan kurtulmuş, denizi geçmişken, siz buzağıyı...” *İcil*, dana demek, yâni inek yavrusu... “Siz danayı kendinize ilah, put edindiniz. Böylece zalim, günahkâr, çok feci iş yapmış, suç işlemiş insan durumuna düştünüz.” buyruluyor.

Demek ki, Cenâb-ı Hak nimet vermiş, onlar nimete şükredeceklerken, peygamberin kıymetini bileceklerken, “Mûsâ Efendimiz'e Allah peygamberlik verdi, bekleyelim, şurada ibadet ve tâat edelim! Cenâb-ı Hak bizi Firavun'dan kurtardı, daha evvel de kesilmekten kurtardı. Sonra da en sonunda, arkamızdan kovalayan ordudan kurtardı. Gözümüzün önünde düşmanlar boğuldu, gark oldu sulara...” diye şükredip, dua edeceklerken, onlar ne yaptılar?.. Buzağıya taptılar.

Nasıl oldu bu suç, bu zulüm, bu feci, kötü iş?.. Kur'an-ı Kerim'in ilerideki ayet-i kerimelerinde; nasib olur, ömrümüz olur, fırsat bulur, böyle günler devam edersek, inşâallah o ayetler gelince anlatacağım tabii sizlere.

Sâmirî isminde bir kişi, bunlara onların huliyyâtını, yâni süs ve ziynet eşyalarını; yüzük, bilezik, küpe, gerdanlık... neleri varsa topladı, eritti, bir altından buzağı yaptı.

Ve bu altından buzağı, böyle bir esintili yere getirildiği zaman, içi boş olduğu için, bir böğürtü çıkarıyordu.

فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُورٌ

(طه: ٨٨)

(*Feahrece lehüm iclen ceseden lehû huvâr*)
[Bunun üzerine, onlara böğüren bir buzağı heykeli ortaya koydu.] (Tâhâ, 20/88)

Huvar, böğürtü demek. Yâni böyle içeriden rüzgar bir taraftan gelip bir taraftan çıkarken, boş bir şişenin ağzını bile üflediğin zaman, füff diye böyle bir uğultu çıkar ya... Zaten boş bir kamış olan neyin içine de üflediğiniz zaman hani çeşitli sesler çıkıyor ya, deliklerin bazı yerlerini açarak, kapayarak sesleri değiştiriyorsunuz ya, bildiğiniz bir olay yâni.

İçi boş olan, böyle sanatkârâne bir şekilde yapmış, altından meydana getirmiş böyle bir dana heykeli. Bir tarafından hava girince, öbür taraftan böğürtü sesi çıkacak tabii. Borudan da, borazandan da çıkıyor. Yâni, “Bunu yadırgamamak lâzım!” demek istiyorum sevgili dinleyiciler ve izleyiciler!.. İnsanoğulları maalesef işte böyle basit şeylere kanıyorlar.

Yâ ben bu olayı biliyorum, dağda çobanlar bile odunlar ı kesiyor, kaval yapıyor kendisine. Veyahut ölmüş öküzün boynuzunun ucunu kesiyor, üflediği zaman boru oluyor; filmlerde görüyoruz, bildiğimiz bir şey...

“Bu bizim bildiğimiz bir şey.” demediler de, o buzağının böğürtüsüne, altından şâşaalı görüntüsüne aldandılar. Bir de tabii Mısır’da buzağıya tapınma olayı olduğundan, Mısırlıların tanrılarında birisi böyle inek şeklinde olduğundan, eski alışkanlıkları atamıyor kavim.

İçlerinden birisi de biraz böyle cafcaflı, kandırıcı sözler söyleyince, tuttular dana heykeline tapınmağa başladılar. Bir kısmı tapındı, bir kısmı da bunun fena olduğunu anladığı için, tapınmaktan sakındılar, geri durdular, “Yok böyle şey olmaz!” dediler.

Hârun AS’da başlarındaydı. O da, yapmayın dediği zaman, aralarında çok büyük bir çekişme olacak diye, tam sert bir şekilde müdahale edememişti. Tabii, Mûsâ AS geri dönünce, çok sinirlendi. Hattâ ayet-i kerimelerde bildiriliyor. Hırsla, sinirlilikle kardeşi Hârun AS’ın sakalına yapıştı, çekiştirmeye başladı. Çünkü Allah’ı bırakıp puta tapınmak çok büyük bir suç. Bir peygamber bunu hoş karşılayamaz!

إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلًا عَظِيمًا

(السراء: ٤٠)

(*Inneküm letekûlûne kavlen azîmâ*) “Allah’ın şânına layık olmayan söz söylenildiği zaman, bir insana tanrılık payesi verildiği zaman; bir eşyaya, elle yapılmış bir heykele tapınıldığı zaman çok büyük zulüm oluyor.” (İsrâ, 17/40)

Bu kesin. Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin en kızdığı, gazap ettiği şey. Allah'ın has kulları, Allah'ın emriyle hareket eden mübarek kulları da tabii buna kızarlar.

İşte Mûsâ AS çok sinirlendi, kızdı. Yakasından, saçından, başından tutarak çekti. O da dedi ki:

“—Benim saçımı, sakalımı çekme ey benim anamın oğlu! Ne yapalım, çekindim. ‘Benî İsrâil’i tefrikaya düşürdün!’ dersin diye, senin gelmeni bekledim.” diye cevap verdi. (Tâha, 20/94)

Tabii, bu çok büyük bir haksızlık... Bu haksızlığın tabii, muhakkak ki bir cezası var. Allah-u Teâlâ Hazretleri bu cezayı verecek. Zalim oldular çünkü. Bu olay bu 51. ayet-i kerimede.

Bir peygamberin kavminin peygamberi, vahiy için, Allah'a ibadet için, münâcaat için Cenâb-ı Mevlâ'nın emir buyurduğu, davet buyurduğu mübarek mahalle gittiğinde, arkadan olmadık bir iş yaptılar, kandılar maalesef. İşte toplumların çok dikkat etmesi lâzım, milletlerin çok dikkat etmesi lâzım! Böyle ağzı laf yapan bazı insanlar veya bazı hünerli ustalar bir şeyler yapar ama, gerçekleri görmek lâzım, aldanmamak lâzım; sonu çok fenâ olur, çok büyük zulüm. Cenâb-ı Hak, böyle kendinden gayriye tapınılmayı çok büyük zulüm saydığından, çok büyük cezalarla cezalandırır.

Sonra, Cenâb-ı Hak buyuruyor ki 52. ayet-i kerimede:

ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

(البقرة: ٥٢)

(Sümme afevnâ anküm min ba'di zâlike lealleküm teşkürûn.) “Sonra ey İsrâiloğulları, ey Ya’kub AS’dan gelme kavim, ey Mûsâ AS’dan, öyle mübarek peygamberlerden böyle tarih boyunca nesil nesil gelmiş olan kavim! Affolmak için neler yapıldıysa yaptıktan sonra, (afevnâ anküm) biz de kavim olarak sizi affetmiştik. (Min ba'di zâlike) Yâni, suç işlediniz diye, bu suçu üzerinizde ebediyyen bir leke olarak bırakıp da, sizi affetmeden bırakmadık, kahrımıza uğratmadık, affettik. (Afevnâ anküm min ba'di zâlike) Ben Azîmü’ş-şân, siz yahudi kavmi böyle yapmanıza rağmen, affettim; (lealleküm teşkürûn) tâ ki şükredesiniz diye.” (Bakara, 2/52)

Tabii affolununca bir insan, suçlu iken affolundu mu ne yapması lâzım?.. Yerlere kapanması lâzım, şükretmesi lâzım! Affolundum diye sevinmesi lâzım ve affeden Mevlâsına şükretmesi lâzım geliyor.

Şimdi bu, bir nimet olarak hatırlatılıyor. Tabii onlar ne yaptılar?.. Sonra çeşitli başka hatalar da yaptılar.

c. Kırk Günlük İbadet, Halvet

Ama bu 51. ayet-i kerimenin bir başka önemine işaret edeyim: Kırk gün mahrem, sakın, hiç kimsenin olmadığı, kimsenin bilmediği, gelmediği bir yerde, sırf Mevlâsıyla baş başa bulunmak... Hadis-i şeriflerde de geçiyor böyle bir ibadet şekli.

İbadetin çeşitleri var biliyorsunuz. En kısa ibadet zikirdir. “Allah” diyorsunuz, bir anda Allah sözü ağzınızdan çıkınca, sevaplı bir iş yapmış oluyorsunuz. En kısa ibadet zikir: *Allah, Allah, Allah...*

Ondan sonra ne var bildiğimiz ibadetlerden? Meselâ, namaz... O da işte rekâtına göre iki dakika, dört dakika, beş dakika, veya uzun okursanız biraz daha fazla sürüyor. O da bir ibadet.

Sonra başka ne ibadet var?.. Oruç... O biraz daha uzun, bir gündüz boyu sürüyor. Yâni, fecr-i sâdıktan güneşin batışına kadar sürüyor. Uzunca bir ibadet, süresi biraz daha geniş.

Başka ibadet ne var?.. Hac ibadeti var. O da biraz, bayağı uzun bir ibadet. İşte hacca gidecek, yollarda geçen zamanlar var. Zilhiccenin sekizinde hacılar Mina’ya geçiyorlar. Ondan sonra, dokuzunda muhakkak Arafat’ta toplanılıyor, vakfe yapılıyor. Onunda bayram günü Müzdelife’ye geliniyor, sabah namazı orada kılıyor. Sonra Mina’ya gidiliyor, şeytan taşlanıyor, kurbanlar kesiliyor, tıraş olunuyor, ihramdan çıkılıyor. Ondan sonra farz tavaf yapılıyor... vs. Yâni, hac da biraz daha uzunca bir ibadet.

Bu kırk günlük ibadet, daha uzun bir ibadet. Yâni, ibadet maksadıyla bir yere gidiyor, kırk gün kalıyor. Uzunca bir ibadet. Bu ibadete *erbaîn* derler, bu ayet-i kerimede geçtiği gibi. Hadis-i şeriflerde zikrediliyor demiştim. Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:¹

مَنْ أَخْلَصَ الْعِبَادَةَ لِلَّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا ظَهَرَتْ
يَنَابِيعُ الْحِكْمَةِ مِنْ قَلْبِهِ عَلَى لِسَانِهِ

(أبو الشيخ، ض. عن مكحول)

RE. 398/11 (*Men ahlesa'l-ibâdete li'llâhi erbaîne yevmen*) “Kim kırk gün Mevlâsına halis, muhlis ibadete kendini verir, o işe kendisini tahsis ederse; (*zaheret yenâbîu'l-hikmeti min kalbihî alâ lisânihî*) gönlünden diline hikmet pınarları şarıl şarıl akmaya başlar.” diye, böyle kırk gün ibadet etmek zikrediliyor hadis-i şeriflerde de.

Burada da, bu ayet-i kerimede karşımızda işte: (*Ve iz vâadnâ mûsâ erbaîne leyleten*) Kırk gece...

¹ Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.285, no:466; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan. Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.V, s.189; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, 4, no:5767, Ebû Eyyûb el-Ensârî RA'dan.

Abdullah ibn-i Mübarek, *Zühd*, c.I, s.359, no:1014; Hünnâd, *Zühd*, c.II, s.357, no:678. Mekhûl RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.24, no:5271; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.1358, no:2361; *Câmiu'l-Ehâdîs*, c.XXXXI, s.394, no:45421; *Fezü'l-Kâdir*, c.IV, s.273.

Peygamber Efendimiz de, –hatırlayacaksınız siyer kitaplardan, Peygamber Efendimiz’in hayatını anlatan eserlerden– Peygamberlik gelmeden önce, uzun zamanlar Hıra Mağarası’nda kalırdı geceleri, gündüzleri. Hazret-i Hatice Validemiz ona yemeğini getirirdi. O uzun zaman orada kalır, yoğun bir şekilde kendisini ibadete verirdi. Zikr ü fikr ü ibadet ve taat ile, tefekkürle Mevlâ’sına sevgisini, bağlılığını ne güzel bildirirdi. Rabbinin rızasını, sevgisini kazanmıştı.

İşe kırk gün, *erbaîn* deniliyor. Sonra da Farsça’da kırk, *çil* veya *çihil* kelimesiyle ifade ediliyor. *Çile* sözü var, *çile çekmek* deniliyor; o da kırk günlük bir zaman bir yere girip, yoğun bir şekilde ibadete kendini vermek... Kolay değil, kırk gün, bir aydan on gün fazla... Bu da uzunca bir ibadet olduğu için kolay değil. Çile çekmek de, böyle meşakkatli şeylerde kullanılmış. Onun için dilimize geçmiş ama, çoğu kimse çilenin dini bir mânâsı olduğunu, bir ibadet olduğunu bilmiyor.

Bazı tasavvuf kitaplarında da *halvet* deniliyor buna. *Halvet* de, yalnız kalmak demek. Yâni, oradaki isimlendirilme de o mânâdan alınmış. Kişi yalnız kalıyor ya, tek başına Mevlâsıyla baş başa kalıyor, tenhaya çekiliyor. Çünkü kalabalıkta, insanlar birbirlerine söz söyler, hitab eder, meşgul eder.

Hatta imtihanı zorluysa, çocuk تنها bir yer arar, gider orada çalışır. Kalabalıkta çalışamıyorum der. Hatta yurttan olanlar,

“Çok sıkı imtihanlarım var aman!” diye eve çıkarlar. “Çünkü yurttta arkadaşlarla çalışılmıyor. Eğlence var, gırgır var, çalgı var, radyo var, konuşma var, şakalaşma var, meşguliyet var...” derler.

İşte buralardan biliyoruz ki, tenhada olunca insanın böyle yapmak istediği bir ibadet daha huzurlu, daha güzel olur. Onun için halvet denmiş. Bu kırk günlük ibadetin bir adı da halvetmiş. Halvete girmek. “Bir derviş halvete girdi.” diye duyulunca ne demek oluyor? Yâni, kırk günlük bir ibadeti yapmaya mahsus, özel hücreye kapanmış. Hücre tabii hapisane hücresi değil ama, onun gibi bir şey. İşte böyle bir caminin, bir tekkenin bir köşesi...

Meselâ, Hacı Bayram Camii’nde böyle hücreler varmış. Şa’bân- ı Velî Hazretleri’nin Kastamonu’daki camisinde çok bariz, çok güzel, birkaç katlı böyle balkon gibi, caminin içinde kat kat odacıklar var. O odacıklarda, dervişler halvete girip, mânevî bakımdan çalışıp, ibadet edip, terakki ediyorlardı.

Halvete girmek, halvetten çıkmak, halvet görmek, üç halvet çıkartmak... Meselâ Eşrefoğlu Rûmî Hazretleri, Sa’deddîn-i Hamevî Hazretleri’nin yanına gitmiş de, üç halvet peş peşe çıkartmış. $40 + 40 + 40 = 120$ gün, yâni dört ay yoğun ibadet. Ama ondan sonra nice güzel eserleri var, nice güzel sözleri var, nice güzel fikirleri var. Büyük bir mürşid-i kâmil, büyük bir velî kul olmuş.

Biliyorsunuz, Mevlevîlikte halvet, yâni çile dediğimiz şey kırkla da kalmıyor, bin bir gün devam ediyor. Bin bir gün, tabii üç seneye yakın bir zaman eder. O biraz da böyle, tamamen insanlarla hiç görüşmemek lâzım değil de, belli şartları muhafaza ederek, halkın içindeyken hizmet ederek öyle sağlanıyordu. Mevlevîlikte bin bir gün diye geçer.

Nakşîlikte de bir, (*Halvet der encümen*) sözü vardır. Yâni, “Halkın içindeyken halvetteymiş gibi kendini koruyabilip, Cenâb-ı Hakk’a kalbini bağlayabilip, böylece halvetteki bir derviş kadar sâfiyâne bir şekilde günlük hayatını sürdürebilmek; toplumun içinde, toplumla beraberken o güzel hali yaşayabilmek...” Bunların hepsi güzel şeyler. Yâni, dinî yaşantının yüksek halleri. Böyle çok önemli ibadet şekli bu halvet...

Tabii, o eğitimden geçmiş insanlar da, çok büyük insanlar oluyor. Meselâ Yunus Emre... “Yunus Emre’nin güzelliği nereden geliyor?” diye bilmiyorum hatırıınıza geldi mi?.. İnsanın bu kadar güzel duyguları kazanması nereden? Tasavvufî bir terbiyeden.

“—Tasavvufî terbiyeden olduğunu biliyorum hocam ama, nasıl?..”

İşte halvete giriyor. Mânevî duvarları yıkıyor, perdeler kalkıyor, Cenâb-ı Hakk’ın kudretini, azametini görüyor. Ona güzel kulluk ediyor, rızasını kazanıyor, onun ihsanına lâayık oluyor; o zaman kâmil insan oluyor. Olay bu.

Böyle tek bir olay da değil. Yâni sırf Yunus'ta görülen, sırf Mevlânâ'da görülen, sırf İbrâhim Hakkı Hazretleri'nde görünen, sırf İsmâil Hakkı-yı Bursevî'de görülen bir olay da değil. Yâni artık harc-ı alemleşmiş, halkın çoğunda olan bir hal... Evliyâ hepsi, ordunun içindeki askerler evliyâ... Askere, harbe giderken öyle gitmişler, zikrederek gitmişler.

Halkın arasında kalan esnaf evliyâ... Kimisi Somuncu Baba, ekmekçilik yapıyor. Kimisi demirci, kimisi şu işte, bu işte ama, hepsi kâmil insan, büyük insanlar.

Tabii bu eğitim olmazsa ne olur? İç eğitimi olmazsa, içler harab olur. İçler harab olduğu zaman da, dışın görüntüsünün güzel olmasının faydası yok. Yâni bakarsın, dış görünüş itibariyle adamın kalıbı, kılığı, kıyafeti iyi... Ama huyu fenâ, niyeti fena, işi fena... Yâni birazcık iş yapınca, birazcık yanında kalınca, yaka silkiyor herkes, yanından kaçıyor. İç fenâ, yâni içi harab; dışı istediği kadar güzel olsun.

Onun için Ziya Paşa,² biraz da böyle ağır bir ifade kullanarak demiş ki:

*Bed asla necâbet mi verir hiç üniforma,
Zer-dûz palan vursan, eşek yine eşektir!*

“Üniforma kötü asıllı bir insana asalet mi verir, necâbet mi verir, soyluluk mu kazandırır? Hayır! Eşegin üstüne altından bir palan giydiren bile, semeri böyle işlemeli olsa, mücevherli olsa, palanı da altın olsa, yine hayvan işte o hayvancıktır, eşek yine eşektir. Yâni tabiatın değişmesi lâzım, içinin değişmesi lâzım!

Onun için, tasavvufta insanları huyları itibariyle bazı hayvanlara benzetmişlerdir. Meselâ, şehvetine çok düşkünse, domuz gibi, domuz sîretli, sureti insan ama, içi domuz gibi; şehvetinden başka bir şey düşünmüyor. Çok ayıp olan, ar ve namusa taalluk eden kötü işler yapıyor, sağı solu taciz ediyor, konu komşuyu taciz ediyor. Ömrü böyle çocuklara sataşmakla, bilmem neyle geçiyor. İşte domuz gibi, yâni domuz sîretli.

Kimisi ne oluyor? Kurt gibi oluyor, parçalayıcı ve hırçın oluyor. Kimisi tilki gibi oluyor, kimisi maymun gibi oluyor. Sîret, yâni iç manzarası itibariyle böyle olabiliyor. Onun düzelmesi lâzım! Yâni, sîreti insan olması lâzım, insan-ı kâmil olabilmek için... Fuzûlî de ne diyor:

Ger kara taşı kızıl kan ile rengîn itsen;

Rengi tağyîr bulur, la'l-i Bedahşân olmaz.³

² Ziya Paşa (1829-1880): 1829 yılında İstanbul'da doğmuştur. Güçlü bir şair olmasının yanı sıra, başta saray kâtipliği olmak üzere; müfettişlik, mutasarrıflık ve vekillik gibi devlet kademelerinde görev yapmış bir devlet adamıdır.

19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin en önemli devlet adamlarından birisidir ve en çok eser veren Tanzimat çağı yazarlarından biridir. Sultan Abdülaziz döneminde Avrupa'ya kaçarak Genç Osmanlılar arasına katılmış ve gazete çıkararak devrin hükümeti ile mücadele etmiştir. Sadrazam Ali Paşa'nın vefatından sonra, Sultan Abdülaziz'den affını istemiş, padişahın onu affetmesi üzerine tekrar yurda gelerek memuriyetine devam etmiştir. Çeşitli valiliklerde bulunmuş ve son görev yeri olan Adana'da hayatını yitirmiştir.

Ziya Paşa'nın, toplumdaki aksaklıkları, bozuklukları dile getirdiği "Terkib-i Bend" isimli uzunca bir şiiri vardır. Bu beyit, onun bu şiirinden alınmıştır.

“Taşa ne kadar kan dökersen dök, rengi değişir ama lâ’l-i Bedahşân olmaz; yâni kırmızı yakut olmaz.” diyor.

Çok misaller var. Yâni, insanın iç terbiyesi çok önemli, bunun yapılması lâzım! Ama nasıl yapılacak, nerede yapılacak, ne zaman yapılacak? Şimdi lüzumsuz mu?.. Hayır, Her zaman için lüzumlu. Bir insanın eğitimi, insanı insan yapan şey... Eğitim çok önemli.

Eğitimin içinde de, iç eğitimi çok önemli. Kafasını eğiterseniz, kalbini eğitmezseniz, çok gelişmiş beyinli bir câni elde edersiniz, mahveder ortalığı... Yâni, kaplanın kanadı olduğu zaman, bir de uçtuğu zaman zararı daha fazla olur. Kafası da eğitilecek, kalbi de eğitilecek, insan-ı kâmil olacak. İyi insan olacak, zarif olacak, mûsikîden anlayacak, şiirden anlayacak, iyilikten anlayacak, merhameti bilecek, edebi bilecek, başkalarına yardım etmeyi sevecek, millete, halka, insanlığa hizmet etmeyi sevecek... İşte iç terbiyesi, işte bu ayet-i kerimeden delil.

Yâni bunu nasıl yapıyor, neden yapıyor?.. Meselâ, biz neşrettik

³ Şiirin tamamı:

*Her kimin var ise zâtında şerâret küfrü,
İstılahat-ı ulûm ile müselman olmaz.
Ger kara taşı kızıl kan ile rengîn itsen;
Rengi tağyîr bulur, la’l-i Bedahşân olmaz.
Eylesen tûtîye ta’lim-i edâ-yı kelimât;
Nutku insân olur, ama özü insân olmaz.
Her uzun boylu şecaat edebilmez da’vâ,
Her ağaç kim boy atar, serv-i hırâmân olmaz.*

Şehàbeddîn-i Sühreverdî Hazretleri'nin eserini, *Avârifü'l-Maàrif*'i. Orada halvetle ilgili bir bölüm var, geniş anlatılmış, onları okumak lâzım!..

d. Mûsâ AS'a Kitap Verilmesi

Sonra 53. ayet-i kerimede, başka bir nimetini tekrar hatırlatıyor Cenâb-ı Rabbü'l-İzzeh Benî İsrâil'e:

وَإِذْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ
لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

(البقرة: ٥٣)

(*Ve iz âteynâ mûsa'l-kitâb*) “Ey İsrâiloğulları! Hani Mûsâ'ya kitabı vermiştik ya, o da bir nimet değil mi? (*Ve'l-furkan*) *Furkan*'ı da vermiştik. (*Lealleküm tehtedûn*) Tâ ki doğru yolu bulup, doğru yolda gidesiniz, sapıtmayasınız diye.” (Bakara, 2/52) buyruluyor.

Tabii o da bir nimet. Yâni, bir kavmin bir peygambere sahip olması büyük bir nimet. O peygambere bir kitap inmesi çok büyük bir nimet. Allah emirlerini bildiriyor, “Şöyle yapın, şöyle yapın, şöyle yapın!” diye.

Tabii, Mûsâ AS'a hangi kitap indi?.. Tevrat... Tevrat kendisine nâzil oldu. El-kitab dediği, belirli kitap. “Mûsâ'ya hani o belirli kitabı indirmiştik.” Lâm-ı ta'rif ile, yâni elif-lâm ile, ta'rif takısıyla kullanılmış. Yâni, Tevrat. Tevrat'ı Mûsâ'ya verdi Cenâb-ı Hak, vahyetti.

(*Ve'l-furkan*) “Furkanı da verdi.” Şimdi arada ve var. Hem Tevrat’ı verdi, hem de furkanı verdi. *Furkan* ne demek? Furkan kelime olarak haklıyı haksızdan, küfrü imandan, helali haramdan, herhangi bir ihtilafta bir tarafı öbür taraftan ayıran, fark eden, tefrik edebilen şeye derler. Onun için, Kur’an-ı Kerim’in de bir sıfatı furkandır. O da çünkü hak ile batılı ayırt edip gösteriyor. Küfür batıldır, iman haktır; şu iyiliktir, şu kötülüktür diye. Kur’an-ı Kerim’in bir sıfatı da *furkan*.

Ama burada buyruluyor ki, Mûsâ AS’a hem Tevrat’ı verdik, yâni (*el-kitab*) kitabı verdik. Ona verilen kitabın Tevrat olduğunu biz biliyoruz. Kur’an-ı Kerim’de Tevrat kelimesi de geçer ayrıca. Mûsâ AS’a verilenin Tevrat olduğu da, Tevrat ismiyle geçer.

Bir de furkan... Hak ile bâtili ayırt eden bir şey. Bu nedir?.. Bu tabii, ve denildiği için, arada bir ve olduğu için, kitaptan başka ilave bir nimet olduğu anlaşılıyor. Gerçi bazı müfessirler: “Buradaki ve zaittir, yâni bir furkan olan, hakkı batıldan ayırt etmeye yarayan bir ilâhi kitap olan Tevrat’ı verdik mânâsına gelir.” demişlerse de, burada başka bir şey olduğunu daha ziyade kabul ediyor müfessirlerimiz, kitaplarda öyle yazmışlar.

Tevrat’tan ayrıca neler verilmişti?.. Mucizeler verilmişti Mûsâ AS’a. Neydi onlar? Meselâ: Elini koynuna sokup çıkarttığı zaman bembeyaz çıkıyordu. Asâsı sihirbazların bütün her şeyini yutmuştu, ama yine de asâ olarak kalmıştı.

Hem maddi şeyleri yutuyor, yok ediyor, hem de öylece kalıyor. Yâni şişmeden, büyümeden, kocamanlaşmadan kalıyor.

Tabii ben bunları gayet rahat anlıyorum. Meselâ gökte kara delikler var deniliyor. Kara delik, gökte yakınına gelen yıldızları yutuyor deniliyor. Nasıl yutuyor?.. Yâni, bu bizim etrafımızdaki maddelerin hepsinin atomlarında bulunan parçacıklar, birinden uzun mesafelerle ayrı ayrı, öyle kümelenmiş. Bunlar böyle çökünce, yâni aralarındaki mesafeler kapatılıp sıkıştırılınca, çok küçük bir şey oluyor. O zaman da çekim kuvveti artıyor. Şimdi bir yıldız sönünce, böyle onun bütün maddeleri yoğunlaştığı için, kitlesi çok büyüdüğünden, yanından geçen başka yıldızları çekiyor, kendisine katıyor. Ama yoğunlaştırarak kattığı için yâni görüntü, kapladığı alan daralıyor ama, ağırlığı çok fazla oluyor.

Allâhu a'lem, Mûsâ AS'ın asâsı da bütün öteki sihirbazların o maddi malzemelerinin hepsini öylece yutuyor işte... Çünkü Cenâb-ı Mevlâ'nın Mûsâ AS'a bir mucizesi. İnsanlar hakla batılı ayırsınlar diye verilmiş bir mucize. İşte bu asâ ve yed-i beyzâ olabilir. Furkan sözünden kastedilen bunlar olabilir.

Ya da, Peygamber Efendimiz'e Cenâb-ı Hak Kur'an-ı Kerim'i vermiş; bir de hadis-i şerifleri söyleyebilme ve mânevî hakikatleri ayrıca halka güzelce, Cenâb-ı Mevlâ'nın rızasına uygun bir tarzda anlatabilme bilgisi, hüküm

kabiliyeti, halkı idare etme meziyeti vermiş oluyordu. Onlardan da hadis-i şerifler doğdu. Binlerce sayfalık hadis kitapları, ciltler dolusu hadis kitaplarının hepsi, Cenâb-ı Hak'ın izniyle, emri doğrultusunda, rızası doğrultusunda şeylerdir.

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۖ إِن هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ

(النجم: ٤-٣)

(*Ve mâ yantıku ani'l-hevâ*) “Peygamber Efendimiz boş şey konuşmaz. (*In hüve illâ vahyun yûhâ*) Allah'ın öğrettiklerini söyler.” (Necm, 53/3-4)

Mûsâ AS da peygamber olunca, hem kendisine kitap indirildi, hem de böyle hükmetme, hakkı bâtıldan ayırt etme meziyeti, tefrik kabiliyeti, peygamberlik vasfı ihsan oldu. Bunların hepsi, işte bu furkan kelimesiyle anlatılmış olabilir.

Mûsâ AS da hakîkaten, Tur'dan döndükten sonra kavmi üzerinde peygamberliğini icra etti, değişti yâni. Peygamber olmadan önceki haliyle, peygamber olduktan sonraki halinde, davranışlarında değişiklik oldu. Peygamberâne davranışı başladı tabii ki.

Furkan o olabilir. Peygamberâne meziyetler, davranış, hak ve salâhiyetleri olabilir diye, müfessirler böyle açıklamalar yapmışlar.

Tabii bunların hepsi nedendi? Halk, yâni kendisine bu peygamber, bu kitap indirilen millet hidayet bulsun diyeydi.

“Hatırlayın bunları ey İsrâiloğulları, ey Ya’kub AS’ın neslinden gelen, şimdi yahudi denilen insanlar! Peygamber Efendimiz’in zamanındaki o insanlar, hatırlayın bunları, bunlar hep hidayete eresiniz diyeydi.” İşte bunları hatırlatıp, hatırlatıp, hepsinden murad nedir bu Kur’an ayetlerinden?.. Benî İsrâil’in imana gelmesi ahir zaman peygamberini kabul etmesi, tamam bu Mûsâ AS gibi demesi; Kur’an’a uyması, bu Tevrat gibi demesi ve Cenâb-ı Hakk’ın rızasını kazanması için bunlar böyle sıralanıyor.

e. Mûsâ AS’ın Kavmine İhtar Etmesi

Sonra 54. ve bugünkü sohbetimin anlatımında, sonuncu ayet-i kerime:

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ
أَنفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ
فَتُوبُوا إِلَىٰ بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا أَنفُسَكُمْ
ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ
فَتَابَ عَلَيْكُمْ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

(البقرة: ٥٤)

(Ve iz kàle mûsâ) “Hani Mûsâ, (likavmihî) kendi kavmine ne demişti, onu da hatırlayın ey Benî İsrâil.” Kavmi dediği, Mûsâ AS’ın etrafındaki ashabı, kendilerine hitap ettiği o zamanın insanları. Onlara ne demişti:

(*Yâ kavm*) Buradaki *kavmî*'nin *ye*'si düşmüş, yâni kısaltma var. “Ey benim kavmim! Ey kendilerine benim peygamber olarak gönderildiğim topluluk! (*Inneküm zalemtüm enfüseküm*) Siz kendinize çok kötülük ettiniz, çok zulüm ettiniz, zalim oldunuz kendilerinize...” Ne yapmak suretiyle? (*Bi'ttihazîkümü'l-icl*) “Buzağıyı put edinmeniz dolayısıyla, ona tapınmanız dolayısıyla...”

Tabii tapınanları oldu, tapınmayıp kenarda duranları oldu. Ama maalesef, tapınanlar da çok oldu. Onun üzerine, “Çok kötü bir iş yaptınız. (*Fetûbû ilâ bâriiküm*) Bârîinize tevbe ediniz!” *Beree*, yaratmak demek. Kusursuz, her türlü kusurdan müberra olarak, mükemmel olarak yaratmak demek. Bizi böyle mükemmel bir şekilde yaratmış olan *Bârî*, yâni yaratan demek, hâlik demek. “Yaratanınıza tevbe edin!”

Tabii burada ne var?.. “Bak, Rabbiniz sizi akıllı fikirli, mükemmel yaratmış. Her şeyiniz tam, aklınızda bir eksiklik yok. Türlü türlü nimetler de vermiş, peygamber de göndermiş, kitap da göndermiş. Ama siz bunun icabını yapmamışsınız, buzağıya tapmışsınız. Rabbinize teveccüh edin, yönelin, dönün! (*Tûbû*) Tevbe edin, (*ilâ bâriiküm*) hâlikınıza, yaratanınıza tevbe edin!”

Tevbe etmek, sözle “Tevbe yâ Rabbi!” demek değil. *Tevbe*, yönelmek demek. Onun için yönelen günahkâr kullara *tâib* denir, yönelen demek. Cenâb-ı Hak da, kendisine hatasını

anlayıp yönelen kula teveccüh eder; ona da *tevvâb* denir. *Tevvâb*, mübalağa sîgasıdır; yâni, her yönden kullarına çok teveccüh eden, çok teveccühkâr demek. Lügat âlimleri demişler ki: “Tevbeyi kabul eden mânâsına geliyor.” Tabii dönüşü kabul eden, dönüşle olur. Yâni, kul Mevlâsına dönünce, Mevlâsı da kuluna teveccüh ederse, dönerse; tamam kabul etti.

Ya dönmezse; ahirette Cenâb-ı Hak günahkârların, kâfirlerin yüzüne bakmayacak.

وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

(آل عمران: ٧٧)

(*Ve lâ yenzuru ileyhim yevme’l-kıyâmeti*)
Haydi bakalım, buyursunlar. Haydi bakalım yaptıklarını görsünler. Oldu mu şimdi?..
“Cenâb-ı Hak yüzlerine bile bakmayacak.”
(Âl-i İmran, 3/77)

Tevbe ederlerse yüzlerine bakıyor, işte tevvâblığından bakıyor. Günahkâr ama, “Madem ki günahlarını anladı kullarım, benim Rableri olduğumu bildiler, bana yöneldiler; ben de onlara yöneleyim!” diyor. O da, tevvâblığı da lütfunun, rahmetinin bir eseri.

Yoksa, “Affetmedim, suçlusunuz, cezanızı çekeceksiniz!” derse, cezayı da çekerler. Tevbeyi ya kabul eder, ya kabul etmez. Kulun durumuna göre, suçun büyüklüğüne göre, cinsine göre Mevlâ’nın bileceği bir şeydir. Ama kulun tevbe etmesi lâzım! Hata eden kulun tevbe etmesi lâzım!..

Mûsâ AS da böyle hitab ediyor, “Rabbinize, yaratanınıza tevbe edin ey kavmim!” diyor.

(*Fa’ktülû enfüse-küm*) “Nefislerinizi öldürün!” *Faktülû*, öldürün, katledin demek. (*Enfüseküm*) “Nefislerinizi öldürün!”

Şimdi, “Nefislerinizi öldürün!” demek ne demek acaba?.. Tabii bunun üzerinde durmak lâzım! Nefislerinizi öldürün, hakîkî mânâsıyla, “Alın, kendinizi öldürün!” demek. Nefislerinizi öldürün derse, herkes kendisini öldürürse, o zaman ortada Benî İsrâil kalmaz. Yâni, hiç kimse kalmaz. Demek ki o mânâ değil.

(*Fa’ktülû enfüse-küm*) Yâni, “Siz kavim olarak bir topluluksunuz, Mûsâ AS’ın kavmisiniz. İçinizdeki suçluları cezalandırın, onları öldürün!” demek. Bu da bir mânâdır.

Nitekim İbn-i Kesir Tefsiri’nde İbn-i Abbas’tan ve diğer sahabe ve tabiinden rivayetlerle buyruluyor ki... Yâni açıklamalar, çok rivayetler var burada. Okumak belki zaman alır, uzatmak istemiyorum sözü:

“–Buzağuya tapmayanlar, tapanları öldürsün!”

Yâni müşrik oldular, puta taptılar, hak yoldan taptılar diye, onların öldürülmesini Cenâb-ı Mevlâ emrediyor.

f. Mûsâ AS’ın Allah’a Yalvarması

Şöyle bir rivayeti okuyuvereyim önümdeki kitaplardan. Rivayet İbn-i Cerir’in ceyyid bir rivayeti. Yâni İbn-i Cerir et- Taberî, tarihçi. *Ceyyid isnad* demek, senedi iyi demek,

sağlam rivayet demek. İbn-i İshak'tan rivayet etmiş ki:⁴

لَمَّا رَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ وَأَحْرَقَ الْعِجْلِ وَذَرَاهُ

فِي الْيَمِّ خَرَجَ إِلَىٰ رَبِّهِ بِمَنْ اخْتَارَ مِنْ قَوْمِهِ

فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ ثُمَّ بَعَثُوا

فَسَأَلَ مُوسَىٰ رَبَّهُ التَّوْبَةَ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ

عِبَادَةِ الْعِجْلِ فَقَالَ لَا إِلَّا أَنْ يَقْتُلُوا أَنْفُسَهُمْ

(*Lemmâ racea mûsâ ilâ kavmihî*) “Mûsâ kavmine geri dönünce; yâni Tûr-u Sînâ'dan vahiyleri alıp, elvah ile, üzerinde Tevrat'ın yazılı olduğu levhalarla geri dönünce, baktı ki, onlar puta tapmışlar. Sinirlendi, azarladı. (*Ve ahraka'l-icl, ve zerâhu fi'l-yem*) Bu altından buzağıyı yaktırdı. ‘Bak, bu sizin tapındığınız tapınmaya lâyük olsa, yanmaya mukavemet eder, karşı gelir.’ dedi. Onu yaktırdı ve denize attı.”

Sonra, (*Harace ilâ rabbihî bi-meni'htâra min kavmihî*) “Kavminden seçtiği kimselerle tekrar Rabbinin huzuruna, Tûr-u Sînâ'ya çıktı.” (*Seb'îne racûlen*) diye başka ayet-i kerimelerde bu bildirilir. Şimşekler yağdı üzerine. Tabii korktular. Cenâb-ı Hakk'ın gazabına uğramamak için;

⁴ Taberî, *Tefsir*, c.II, s.77, Bakara Sûresi, 2/54.

“—Yâ Rabbi bizi, bizim içimizdeki cahillerin yaptıklarından dolayı helâk mı edeceksin?” diye Mûsâ AS münâcaat eyledi, niyaz eyledi.

Onun üzerine, (*Seele mûsâ rabbehü't-tevbeh*) Rabbinden, “Ya Rabbi beni ve kardeşlerimi affet! İşte bilmem suç işleyenleri ve suçun karşısında sakin duranları, onları men etmeyenleri affet!” dedi. Onlar da pasif durmakla, sakin durmakla, olumsuz durmakla, etki etmemekle, şerrin karşısına çıkmamakla; *en-nehÿü ani'l-münker*, bu da büyük bir vazife; onu yapmamakla, hepsi tabii suçlu olduğundan, Mûsâ AS secdeye vardı, yalvardı.

“—Yâ Rabbi tevbemizi kabul et!” dedi, kendisinin ve İsrâil kavminin günahının affını diledi.

(*Fekâle lâ*) Allah-u Teâlâ Hazretleri “Hayır!” buyurmuş. (*İllâ en yaktulû enfüsehüm*) Suçluları, yâni kendilerini öldürsün diye burada yine aynı ifade geçiyor. Bu öldürülmeyi Cenâb-ı Mevlâ emretti. Çeşitli rivayetler var. Buzağıya tapmayanlar buzağıya tapanları öldürdüler, öldürdüler, öldürdüler. Tefsir kitaplarındaki rivayetlere bakılırsa, yetmiş bin kişiyi bulmuş öldürülenler.. Çocuklar ağlaşmış, diz çökmüşler, yalvarmışlar. Hanımlar ağlaşmışlar, af dilemişler. Nihayet suçlular böyle öldürölüp cezalanınca, Cenâb-ı Mevlâ o zaman affeylemiş.

(*Ve tûbû ilâ bâriiküm fa'ktülû enfüseküm*) Yâni, “İçinizdeki suçluları öldürün!” demek oluyor. Şimdi tabii çok uzun rivayetler var.

Bir bulut gelmiş, bir sis çökmüş, bir karanlık gelmiş, kimse kimseyi, göz gözü görmemiş; öldürmüşler. Hatta karşısında yakaladığı, el yordamıyla öldürdüğü kimse belki yakını, belki babası, belki evlâdı diye rivayetler var, yetmiş bin diye rivayet var... Tabii teferruata girmeyelim. Böyle bir öldürme olayı, bu ayet-i kerimelerdeki şeye uygun.

Tabii, Cenâb-ı Mevlâ'nın da puta tapmayı en gazab ettiği, en sevmediği, en büyük zulüm olarak saydığını Kur'an-ı Kerim'den bildiğimiz için, tabii o puta tapanların affedilmeyecekleri belli, böyle bir cezaya uğrayacakları tamam.

Tabii bu, (*Fa'ktülû enfüsekü*m) “Nefislerinizi öldürün!” hani Türkçe'de de, nefisine hakim ol filan diyoruz ya. İnsanın Cenâb-ı Hakk'a iyi kulluk etmesi için ne yapması lâzım? Gururunu kırması lâzım; nefisini, şehvâtını, kötü duygularını kırması lâzım! İşte ona nefsi öldürmek deniliyor. Yâni, bir terbiye sonunda insanın kendisine hakim olması, içindeki isyankâr tarafını, yâni nefisini öldürmesi. İşte öyle bir nefsinizi öldüründen o mânâ da olabilir gibi, müfessirlerden öyle anlayanlar da çıkmış ama bu bir iş'arî tefsirdir. Kelimelerin asıl mânâsına uygun düşmüyor. Tarihi rivayetlere de, bu tabiiinden gelen rivayetlere de bakılırsa, gerçekten bir suçluların öldürülmesi durumu olmuş. Hem de büyük miktarda bir öldürme durumu olmuş.

(Zâliküm hayrun leküm inde bâriiküm)
“Yaradanınız indinde böyle hareket etmeniz sizin için daha uygun olur.” diye, Mûsâ AS böyle kavmine hükmü bildirmiş peygamber olarak. “Ey kavmim böyle danaya tapmak sûretiyle, siz kendinize çok büyük zulüm işlediniz. Tevbe edin Rabbinize, nefislerinizi öldürün, yâni içinizdeki suçluları öldürün!” Veyahut, “İşte iyice nefsinizi ıslah edin!” her neyse. Böyle yapmak sizin için Rabbinizin huzurunda daha hayırlıdır, ahirette daha hayırlıdır.” denmiş oluyor. Buraya kadar Mûsâ AS’ın kavmine söylediği söz ayet-i kerimenin içinde tamam oluyor.

Şimdi ben, Kur’an-ı Kerim metinlerinde durak işaretlerine baktım, orada durmak lâzım! Çünkü:

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ
أَنفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوبُوا إِلَىٰ بَارِئِكُمْ
فَاقتُلُوا أَنفُسَكُمْ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ
فَتَابَ عَلَيْكُمْ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

(البقرة: ٥٤)

(Ve iz kâle mûsâ li-kavmihî) “Mûsâ AS hani kavmine demişti ki...” Ne demişti?.. Şu sözleri söylemişti:

(*Yâ kavmi*) “Ey kavmim! (*Inneküm zalemtüm enfüseküm bi'ttihadükümü'l-icle*) Şüphesiz siz, buzağıyı put edinmekle kendinize kötülük ettiniz. (*Fetûbû ilâ bâriiküm fa'ktülû enfüseküm*) Onun için, Yaradanınıza tevbe edin de, nefislerinizi öldürün! (*Zâliküm hayrun leküm inde bâriiküm*)Öyle yapmanız Yaratıcınızın katında sizin için daha iyidir.” dedi. Söz burada bitiyor.

Şimdi bunun sonucu da, (*fetâbe aleyküm*)... Cenâb-ı Mevlâ, Benî İsrâîl'e bu olayları hatırlatıyor ya bu ayet-i kerimelerle, “Hani böyle demişti de Mûsâ AS, sonra da o emrolunan şeyler yapılnca, yine kavminizi affetmişti ya...”

Suçlular cezalandırıldıktan, ötekiler yola geldikten sonra; gevşek durduklarından, suçluların karşısında olumsuz durduklarından, men etmediklerinden onlar da af dilediler. “Sonra affetmişti ya; (*innehû hüve't-tevvâbü'r-rahîm*) işte hiç şüphe yok ki, Cenâb-ı Mevlâ, tevbeleri kabul edicidir, çok merhametlidir. Kul tevbe ederse, hatasından dönerse, suçunu telafi edecek bir davranış içine girerse; o da teveccüh eder, tevbeyi kabul eder.”(Bakara, 2/54)

Yâni, Cenâb-ı Mevlâ kullara zulmetmiyor, kullar kendi kendilerine zulmediyor. Allah kullara zerre kadar zulmetmez, fakat kullar kendilerine zulmeder.

Nasıl zulmeder kendi kendilerine?.. Kendisi günahı işler veya hak yemek, veya insan öldürmek, veya hırsızlık yapmak, veya fuhuş, zinâ gibi Cenâb-ı Hakk'ın yasakladığı günahları işler. O zaman onun cezası gelecektir.

Bugünkü kanunları da düşünün! Beşerin bugün dünyada uyguladığı kanunları düşünün! Hangi ülkeyi alırsanız alın. Türkiye için de konuşmuyorum ben, batı ülkelerini, Amerika'yı alın... Amerika'da elektrikli sandalyeyle idam etmek yok mu?.. Var. Avrupa'da yok mu?.. Var. Kaldırılsın diyenler var ama, onlar da suçlu salıverilsin mi diyor? Hayır. Ne diyorlar? Hapse atılsın ebediyen, şöyle olsun, böyle olsun, hapisten çıkmasın filan. Yâni, “Öldürülmesin de, ebediyen hapiste dursun!” diyor. Sonuç itibariyle, demir parmaklıkların arkasında çeşit çeşit şeyler oluyor.

Yâni ceza var. Her kavimde, her toplumda cezalandırma var. Neden?.. Suç cezalandırmayla engellenir. Yâni, ceza hukukun bir parçasıdır. Suç olduğu zaman cezalandırılacak ki, suçu işlemesin kimse, caydırılsın. Bir de suç işleyenler çoğalmasın. Suç işleyenleri affederseniz ne olur?..

“—Merhametten maraz hasıl olur.”

Ne demek bu merhametten maraz hasıl olur? Suçluya acıyınca, suçlular çoğalır, onlar cemiyete hakim olur, cemiyeti mahvederler. O zaman haydi bakalım, sonra pişman olursun ama, iş işten geçer. Kötülerin hakim olduğu bir toplum, kötü tarafa sürüklenir, kötü işler

yapılır, kötü işler olur. Fazilet kalmaz, rezalet diz boyu değil, boydan aşağıya, yâni insanı gark eder, insanlığı mahveder.

Günümüzdeki olaylara bakalım, uluslararası olaylara bakalım, ne oluyor? Sırplar, yıllardır beraber yaşadıkları insanlara saldırıyor. Hallerine bakıyoruz, hepsi aciz, naçiz köylü, acınacak, mazlum, perişan insanlar. E ne diye saldırdı durup dururken?.. Hunhar-lığından, vicdansızlığından... İşte ne düşündüyse, saldırıyor. Kosova'daki müslümanları oradan sürececek. Arnavutlar zaten oranın yerli kavmi. Yani topraklar Sırpların da değil. Tarih boyunca onların, ama Arnavutlar müslüman olmuşlar. Müslüman oldu diye kızıyor, inançtan dolayı saldırıyor.

Şimdi NATO niye saldırıyor Sırplara?.. Neden mecbur oldu yâni, NATO'ya bir şey yapmadı ki, müslümanları kesiyor Sırplar?.. NATO da müslüman değil yâni dînî gaye ile hareket eden bir topluluk değil. Neden yapıyor?

Çünkü, suçu affedersen, sonra daha da fenasını yapar. Nitekim Boşnaklara yapılan şeyler tam cezalandırılmadığı için, bu sefer Kosova'ya saldırdı bu saldırgan zihniyet... Orada hasar vermeye başladı. Baktılar ki, "Ooo, biz bunu cezalandırmazsak nizâm-ı âlem tamamen mahvolacak!" dediler, cezalandırmaya mecbur kaldılar. Uluslararası bir karar yâni bu. NATO'nun kaç tane üyesi var. Demek ki ceza gerekiyor.

Binâen aleyh, Cenâb-ı Mevlâ kullarına zulmetmek istemiyor ama kullar kendileri kendilerine zulmediyorlar. Suçu işliyorlar, ceza kendi istekleriyle geliyor.

“—Allah CC, cenneti isteyene cenneti verir, cehennemi isteyene de cehennemi verir, onu cehenneme sokar.” buyuruyor Peygamber Efendimiz.

Diyorlar ki:

“—Yâ Rasûlallah, kim cehennemi ister, kim cenneti istemez?.. Herkes cennete girmeyi ister, herkes cehennemden korunmak ister.”

Ama davranışlarıyla istemiyor. Davranışlarıyla cehennemlik olmaya götürecek işleri yapıyor. O zaman, cehennemi istiyor demektir. Cennete götürecek işleri yapmıyor, demek ki cenneti istemiyor. Davranışlar insanın asıl niyetini gösteriyor. Onun için Cenâb-ı Hak zulmetmiyor, kullar kendilerine zulmediyorlar.

Cenâb-ı Hak cümlemize gerçekleri görüp, tarihin derinliklerinde olan olaylardan, Cenâb-ı Hakk'ın verdiği cezaları görüp, Cenâb-ı Hakk'ın kahrına uğramadan ömür sürmeyi, rızasını kazanmayı bize nasîb etsin...

O zamanın insanlarının yerine kendinizi koyun, düşünün! Bu devirdeki olayları düşünün! Bu devirdeki olaylarda davranışlarınızı düşünün!.. İçinizden birileri buzağıya taptığı zaman, ötekisi susarsa; ceza susana da geliyor. Veya buzağıya o da taparsa, o zaman o da ölüm cezasına mahkûm oluyor.

İşte bir ibretli olay... Gözünüzü açın, Cenâb-ı Hak'ın kahrına gazabına uğramayın!

Cenâb-ı Hak kâdir-i mutlaktır. Yâni her istediğini, her zaman yapar. Kimse onun hükmünü engelleyemez, verdiği cezayı da engelleyemez. Onun için, cezaya uğramamağa çalışmak lâzım!.. Günümüzdeki olayları da bu mantıkla, bu şekilde düşünmek lâzım, ona göre tedbir almak lâzım! Güzel kulluk öyle olur, cennet öyle kazanılır. Aksi takdirde, böyle hareket etmeyenler hem dünyada, hem ahirette ceza görürler.

Şimdi ben birkaç defa da imâ ettim, kimseyi üzmemek ve darıltmak da istemiyorum ama, ikaz etmek istiyorum: Bu Balkanlardaki Boşnak kardeşlerimize, Allah'ın bir hunhar milleti, durup dururken saldırdı. Beraber yaşıyorlarken, komşu iken saldırdılar, kestiler, kestiler... Şu kadar Boşnak kardeşimiz şehid oldu, mazlûmen öldürüldü.

Ondan sonra da Kosova'ya saldırdılar, şu kadar Arnavut kardeşimizi, şu kadar daha başka kimseleri öldürdüler. Tabii, onlar kan tahlili de yapacak değillerdi, önlerine geleni kestiler. Müslümansa vuruyorlar, kesip biçip gidiyorlar. Televizyonlarda yerlere dizilmiş, zavallı, mazlum insan cesetlerini görüyoruz. Bunlar neden oluyor? Bunların oluş sebeplerini, hikmetlerini düşünüyorum. "Cenâb-ı Hak bunları görmüyor mu? Neden bunları böyle takdir eylemiş, niye böyle oluyor?" diye düşünüyorum ben kendi kendime...

Cenâb-ı Hak emirlerine uyulmamasını, emirlerine uymakta gevşek davranılmasını sevmiyor, cezalandırıyor. İnsanlar mü'min olacak, imana göre hareket edecek, Allah'ın emirlerine göre hareket edecek... Etmezse, kendisi bilir. Çeşitli sebeplerden insanlar cezaya uğruyor; ya Allah'a inanmıyor, ya Allah'ın emirlerini tutmuyor. Çeşitli sebeplerden...

Bu sebeplerin bir kısmı mâkul gibi görünebilir insanlara ama, aldatıcı... Allah emrini tutmayanlardan intikam alıyor. Azîzün zü'ntikâm olduğu için, onları cezalandırıyor. Eğer bir insan müslümansa, müslümanlığa uygun fiil yapmıyorsa; cezalandırıyor. Eğer bir insan kâfirse, zulüm yapıyorsa; cezalandırıyor.

Onun için, hepimizin Cenâb-ı Hakk'a iyi kulluk etmeğe, gözümüzü dört açmamız lâzım! Bütün insanlar olarak, özellikle müslümanlar olarak...

Bir müslüman olarak benim görevim nedir?.. Allah'ın kulu olarak, Allah'a karşı görevim nedir?.. Ne yapmam lâzım, neyi yapmamam lâzım?.. İnsan bunu iyi düşünmeli, ahirette başına belâ gelmesin, hattâ dünyada başına belâ gelmesin diye davranışlarını ayarlamalı!.. Yapacağı hayırlı işten geri kalmamalı, kötü işlerden de elini çekmeli! Zâlimin de destekçisi, yordakçısı olmamalı, yanında yer almamalı!..

Çeşit çeşit olaylara bu kuralları uygularsanız. Nasıl hareket etmek gerekiyorsa, ona göre tedbirinizi alırsınız. Benim söylemek istediğim: Cenâb-ı Hakk'a iyi kulluk etmeğe gayret edin! Yoksa, Cenâb-ı Hak cezalandırıyor. İşte ayet-i kerimeler...

Allah bizi lütfuna erenlerden eylesin... Kahrına uğrayanlardan etmesin... İki cihan saadetine cümlelerinizi, cümlemizi Mevlâm lütfuyla, keremiyle nâil eylesin... Cennetiyle cemâliyle müşerref eylesin...

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû, aziz ve sevgili izleyiciler ve dinleyiciler!..

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

18. 05. 1999 - AVUSTRALYA

[Bütün TEFSİR DERSLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

